

לחור רשותו ממקום דריסת רגלי אדם ומקום דריסת רגלי בהמה
 ארבעה מקומות.
 ולכאורה דברי הרישא והסיפא סותרים זה את זה, שברישא משמע
 שבכל אופן שחפר ברשותו, אף שהפקיר רשותו שסביב הבור ומחלוקת
 שם בדירת פטור, ואילו בסיפא מבואר שהחופר ברשותו לאושין פטור,
 ומשמע דמקמא דפטור הוא רק משום דחפר לאושין שדרך העולם
 לחפור בורות אלו, ולא פשע בחפירתם. הא אם חפר ברשותו סמוך
 לרשות הרבים לא לאושין אלא בור סתם, חייב. ומעתה, הא מני –
 ברייתא זו בשיטת מי שנויה, בשלמא לרבה שפירש שמחלוקת
 התנאים היא בבור ברשותו, אפשר לדחוק ולהעמיד, שהרישא שנויה
 כשיטת רבי ישמעאל הפטור בבור ברשותו, וסיפא שלא פטרה אלא
 בחופר לאושין, שנויה כשיטת רבי עקיבא, המחייב בבור ברשותו
 כשהפקיר רשותו מסביב, והשמיענו התנא שבחופר לאושין גם
 לשיטתו פטור, כיון שדרך לחפור כן. אלא לרב יוסף שפירש
 שמחלוקת התנאים היא בבור ברשות הרבים, אבל בבור ברשותו
 מודים כולם שחייב, בשלמא סיפא שמשמע שהחופר ברשותו סתם
 חייב, דברי הכל היא. אלא רישא שפטרה בבור ברשותו בכל אופן
 מני – בשיטת מי שנויה, והרי לא כרבי ישמעאל היא, ולא כרבי
 עקיבא.
 מתרצת הגמרא: אמר לך רב יוסף, בולח כדברי הכל היא שנויה,
 ולכן לא פטר התנא בסיפא בבור ברשותו אלא בחופר לאושין, אבל
 בחופר ברשותו סתם ובהפקיר רשותו מסביב חייב, וברישא מדובר
 באופן שלא הפקיר לא רשותו שסביב בור ולא את בורו, ולכן פטור,
 שטוען לנופל, מה לך ברשותי.
 מוסיפה הגמרא: אמר רב אשי, השתא דאוקימתא – כעת שהעמדת
 הברייתא לפי רב יוסף לדברי הכל, אם כן לפי רבה נמי לא תוקמה
 בתנאי ו-לא תעמידנה כשני תנאים, אלא מדרישא רבי ישמעאל
 סיפא נמי רבי ישמעאל, ומה שמשמע בסיפא שמשמע שפטור החופר
 ברשותו, הוא רק משום דלאושין, הא לא לאושין חייב, היינו בגון
 דארונו ארונו – שהרחיב החפירות לרשות הרבים, וכיון שחלק
 מהבור הוא ברשות הרבים גם רבי ישמעאל מודה שחייב, ורק בחופר
 לאושין פטור כיון שדרך העולם לחפור כן.
 שוב מקשה הגמרא על רב יוסף: מיתליב, שנינו בברייתא, החופר בור
 ברשות היחיד ופתחו לרשות הרבים, חייב בנזקי הבור. אבל אם
 חפרו ופתחו ברשות היחיד הסמוכה לרשות הרבים, פטור, ומעתה,
 בשלמא לרבה בולח בשיטת רבי ישמעאל היא שנויה, ולכן פטרה
 בבור ברשותו, וחיבה בבור ברשות הרבים. אלא לרב יוסף הסובר
 שבבור ברשותו כולם מחייבים, אם כן בשלמא רישא שנויה כרבי
 ישמעאל, המחייב גם בבור ברשות הרבים, אלא סיפא שפטרה בחופר
 בור ברשותו מני – כשיטת מי שנויה, והלא לא כרבי ישמעאל היא,
 ולא כרבי עקיבא. מתרצת הגמרא: אמר לך רב יוסף, יש להעמיד
 הסיפא בחופר לאושין, ודברי הכל היא, כמבואר בברייתא לעיל,
 שבאופן זה כיון שדרך העולם לחפור כן כולם מודים שפטור:
 הגמרא מביאה ברייתא המבארת דין החופר בורות לצורך הרבים: תנו
 רבנן, חפר ופתח בור ברשות הרבים, וקסר אותו לרבים, לצורך
 שתיית מי גשמים המתכנסים בו, פטור מנזקי הבור. אמנם אם חפר
 ופתח בור ברשות הרבים, ולא קסר אותו לרבים, חייב בנזקי הבור.
 וכן היה מנהגו של נחוניא חופר בורות שיתין ומעורות, שהיה חופר
 בורות בדרך לירושלים, ופתח אותם, שיתמלאו במי גשמים, ומסר
 אותם לרבים לצורך שתיית עולי רגלים. ובששמינו חקמים בדברי
 הזה, אמרו, קיים זה (נחוניא) הלכה זו שחפר ומסר לרבים פטור.
 תמזה הגמרא: וכי רק הלכה זו קיים ותו לא – ולא עוד, מיישבת
 הגמרא: אלא כך אמר ו-אמור, קיים זה אף הלכה זו:
 כדמשך למנהגו של נחוניא, מביאה הגמרא מעשה: תנו רבנן, מעשה
 בביתו של נחוניא חופר שיתין, שנפלה לבור נזיל מלא מים, באו
 והודיעו את רבי חנינא בן דוסא שיבקש עליה רחמים, בשעה

בבור ברשותו, והפקיר רשותו מסביב, רבי עקיבא סבר, בור ברשותו
 נמי חייב, דקתיב (שם) 'בעל הבור ישלם', ומבואר דבבור דאית ליה
 בעלים קאמר רחמנא לחייבו בנזקיו. ורבי ישמעאל סבר שפטור,
 שיכול החופר לטעון לא הפקירי רשותי כדי להתחייב בנזקי הבור,
 ובעל הבור, אין הכוונה לבעלות ממונית על גוף הבור, אלא 'בעל
 התקלה', כלומר, גורם התקלה והחזיק, והיינו חופר הבור.
 שואלת הגמרא: אלא מאי זהו בור האמור בתורה? הוסיף וקאמר
 רבי עקיבא, שמשמעו 'זהו' ולא אחר, והלא לדברי רבה רבי עקיבא
 סובר שגם בור ברשות הרבים אמור בתורה לחיוב. משיבה הגמרא: אין
 כוונתו למעט 'זהו' ולא אחר, אלא כוונתו לטעון לרבי ישמעאל, מדוע
 פטרת בבור ברשותו, והלא זהו בור שפתח בו היתוב תחלה
 לתשלומין, כלומר, הוא הבור שנזכר בתורה בחיוב התשלומים, וכפי
 שדרשנו מ'בעל הבור ישלם'.
 דעה שניה בביאור מחלוקת רבי עקיבא ורבי ישמעאל: ורב יוסף אמר,
 בבור ברשות היחיד, והפקיר רשותו שסביב בורו, בולח עקמא לא
 פליגי דמחייב, מאי שמעא, 'בעל הבור ישלם' אמר רחמנא, ומבואר
 דבבור דאית ליה בעלים עסקינן במקרא זה המחייב בתשלומים.
 אלא כי פליגי רבי עקיבא ורבי ישמעאל, בבור ברשות הרבים, רבי
 ישמעאל סבר, בור ברשות הרבים נמי חייב החופר בנזקיו, דקתיב
 בפסוק שני אופנים לחייב בנזקי הבור 'כי יפתח איש בור' ו'כי יכרה
 איש בור'. ובי כירה מיותר, שהרי אם על פתיחה של כיסוי בור חייב,
 על כרייה של בור מתחילתו לא כל שכן, אלא בא הכתוב ללמד,
 שעל עסקי פתיחה ועל עסקי כרייה באה לו האחריות לנזקי הבור,
 אף אם אינו ברשותו. ורבי עקיבא סבר, שלא חיבה תורה בחפר בור
 ברשות הרבים, ורק בחפר בור ברשותו חיבה אותו מחמת בעלותו על
 הבור. ועל דרשת רבי ישמעאל הוא משיב, הנהו מיצרן צריכי – שני
 האופנים נצרכים להכתב ואין כאן יתור, דאי כתב רחמנא רק 'כי
 יפתח איש בור ולא יכסנו', הנהו אמינא פותח הוא דכני ליה ו-יד לו
 בכסוי הבור כדי להפטר, כיון שלא חפרו, אבל הכריה בור חדש לא
 סגי ליה להפטר מנזקי הבור בכסוי לבד, אלא חייב בנזקי עד דתאמ
 ליה – עד שיתום את חללו בעפר, לכך הוסיפה תורה 'וכי יכרה איש
 בור ולא יכסנו' ללמדנו שאף הכורה בור מתחילתו אינו חייב אם
 כיסהו. ואי כתב רחמנא רק 'כי יכרה איש בור ולא יכסנו', הנהו
 אמינא כרייה בור מחדש הוא דכני בעי, כסוי, משום דעבד מעשה
 חפירת בור, אבל פותח בור קיים דלא עבד מעשה חפירה, אימא
 דכסוי נמי לא בעי כדי להפטר מנזקיו, קא משמע לן הכתוב 'כי
 יפתח', שגם הפותח כיסוי בור חייב בנזקיו עד שיכסנו.
 שואלת הגמרא: ואלא מאי זהו בור האמור בתורה? הוסיף וקאמר
 רבי ישמעאל, שמשמעו זהו ולא אחר, והלא לדברי רב יוסף רבי
 ישמעאל סובר שגם בור ברשותו אמור בתורה. משיבה הגמרא: אין
 כוונתו למעט 'זהו' ולא אחר, אלא כוונתו לטעון לרבי עקיבא, מדוע
 פטרת בבור ברשות הרבים, והלא זהו בור שפתח בו היתוב תחלה
 לנזיקין, כלומר, הוא הבור שנזכר בכתוב במעשה הנזק, כפי שלמדנו
 מ'כי יפתח' ו'כי יכרה', והמשך הכתוב הוא 'ונפל שם שור או חמור'.
 מקשה הגמרא על פירושו של רב יוסף: מיתליב, שנינו בברייתא,
 החופר בור ברשות הרבים ופתחו לרשות היחיד, ונפלו בו דרך
 פתחו שברשות היחיד, פטור, ואף על פי שאינו רשאי לעשות כן
 ו-לחפור בעומק רשות הרבים, לפי שאין עושין חלל תחת רשות
 הרבים. אבל החופר בורות עגולים, או שיתין – חפירות עשויות
 כגלגל, ארוכות וצרות, ומעורות – חפירות מרובעות מקורות אלא שיש
 להם פתח שאפשר ליפול דרכו, ברשות היחיד ופתחו לרשות הרבים,
 חייב בנזקי הנופל שם. והחופר בורות ברשות היחיד הסמוכה
 לרשות הרבים, בגון אלו החופרים בורות בגבול רשותם הסמוכה
 לרשות הרבים לצורך הנחת אושין – יסודות וחומת ביתם, פטור.
 ורבי יוסי כרבי יהודה מתייב בחופר לאושין, עד שיעשה מתיצה
 גבוהה עשרה טפחים לפני החפירות, או עד שיתחיק את החפירות

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום רביעי עמוד א

1 רִאשׁוֹנָה לנפילתה לבור אָמַר לָהֶם שְׁלוֹם לָהּ, וסופה שתעלה בחיים.
 2 וכן כשעברה שעה שְׁנִיָּה לנפילתה, אָמַר לָהֶם שְׁלוֹם לָהּ. בשעה
 3 שְׁלִישִׁית לנפילתה, אָמַר לָהֶם ודאי כבר עָלְתָה. ואכן כך היה,
 4 וכשפגשوه אָמְרוּ לָהּ מִי הָעֶלְךָ מֵהַבּוֹר, אָמְרָה לָהֶם, זָכַר שֶׁל רַחֲלִים
 5 נִזְדַּמְּן לִי וְזָקֵן אֶחָד מִנְּהִיגֵי וְהֵעֵלָה אוֹתִי מֵהַבּוֹר. אָמְרוּ לוֹ לרבי חנינא
 6 בן דוסא, וְכִי נָבִיא אַתָּה, וּמִנֵּין יָדַעַת שֶׁלֹּא תָמוּת. אָמַר לָהֶם רַבִּי
 7 חֲנִינָא, לֹא נָבִיא אֲנִי וְלֹא בֶן נָבִיא אֲנִי, אֲלָא כִּךְ אָמַרְתִּי, לֹא יִתְכּוֹן
 8 שְׂדֵכָר שְׁאוֹתוֹ צָדִיק מְצַטְעָר בּוֹ, וְכִיּוֹן שֶׁאֲבִיהַ נְחוּנִיא
 9 הִיָּה מְצַטְעָר וְטוֹרַח לַחֲפוֹר בּוֹרוֹת מִים לְצוֹרֵךְ עוֹלֵי רַגְלִים, לֹא יִתְכּוֹן
 10 שְׁתָּמוּת בְּתוֹ מִנְּפִילָה לְבוֹר מִים.
 11 אָמַר רַבִּי אֲחָא, אֵף עַל פִּי כֵּן – שֶׁטַּרַח נְחוּנִיא לְסַפֵּק מִים לְעוֹלֵי
 12 רַגְלִים, וְלִהְצִילֵם מִצִּמְאוֹן, מֵת בָּנֹו שֶׁל נְחוּנִיא בְּצִמְאָה, וְאֵין לְהוֹכִיחַ
 13 מִכָּךְ שֶׁחֲטָא הוּא אוֹ בְּנוֹ בְּעוֹן חֲמוּר, עַד שֶׁלֹּא עֲמַדָּה לוֹ זְכוּת חֲפִירַת

14 הַבוֹרוֹת לרבים להציל בְּנוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים נ ג) 'וּסְבִיבּוֹ נִשְׁעָרָה
 15 מֵאֵד' מִלְּמַד הַכְּתוּב שֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְדַקְדֵּק עִם סְבִיבּוֹ, וְהֵם
 16 הַצַּדִּיקִים הַדְּבָקִים בּוֹ, לִיפְרַע מֵהֶם אֲפִילוֹ כְּשֶׁעוֹבְרִים עֲבִירָה קְלָה
 17 בְּחוּט הַשְּׁעָרָה. רַבִּי נְחוּנִיא אָמַר, יֵשׁ לְלַמּוֹד זֹאת מִהָכָא, שֶׁנֶּאֱמַר (שם
 18 פט ח) 'אֵל נִעְרָץ בְּסוֹד קִדְשִׁים רַבָּה וְנוֹרָא עַל כָּל סְבִיבּוֹ', שֶׁמִּטִּיל
 19 אֵימַת מִשְׁפָּטִיו עַל סְבִיבּוֹ, וּמִקְפִּיד עֲלֵיהֶם בְּיוֹתֵר.
 20 מִבִּיַּא הַגִּמְרָא מִיִּמְרָא נּוֹסֶפֶת בְּעֵינֵי דְקְדוּקַּה דְדִין: אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, כָּל
 21 הָאוֹמְרֵי הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְהָרֵן הוּא שֶׁלֹּא לְהַעֲנִישׁ בְּנֵי אָדָם עַל
 22 חֲטָאִם בְּלֹא שִׁיחֻזְרוּ בְּתִשׁוּבָה, יוֹתֵרוֹ חֲזִיו – יוֹפְקֵרוּ חֲזִיו וְגוֹפּוֹ, כִּיוֵּן
 23 שֶׁמּוֹרָה לרבים לְחֲטוּא, וְלֹא לְהַתִּירָא מֵעוֹנֵשׁ. שֶׁהִרִי נֶאֱמַר (דברים לב
 24 ד), 'הַצּוֹר תָּמִים פָּעֵלוֹ כִּי כָּל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט', וְאֵין מוֹתֵר בְּלֹא מִשְׁפָּט.
 25 מִבִּיַּא הַגִּמְרָא מִיִּמְרָא נּוֹסֶפֶת בְּעֵינֵי זֶה: אָמַר רַבִּי חֲנָא, וְאֵיתִימָא רַבִּי
 26 שְׁמוּאֵל בְּרִי נְחֻמָּנִי, מֵאִי דְכָתִיב

הטעם שכתוב ב"ג מידות הרחמים של הקדוש ברוך הוא (שמות לד ו)
'אֶרֶץ אֲפִים', וְלֹא כְתִיב 'אֶרֶץ אֶף' בלשון יחיד. משום ש'ארץ אף'
משמעותו רק שמאריך הרוגז וממתין להפרע מעוברי רצונו, ולכן נכתב
'אֶרֶץ אֲפִים' משמעותו תיבת 'אפים' היא 'רצונות', ללמדנו שמאריך
שני רצונות שיש לו, ממתין מלהטיב לַצְדִּיקִים בעולם הזה על
מעשיהם הטובים, כדי להטיבם בעולם הבא. וְלַרְשָׁעִים ממתין
מלהפרע על מעשיהם הרעים, כדי להפרע מהם בעולם הבא:

הגמרא מביאה ברייתא המבארת איסור הנחת תקלה ברשות הרבים:
תְּנֵי רַבֵּנָּה, לֹא יִסְכֵּל – [יפנה אבנים] אֶדְם מְרֻשּׁוֹתוֹ לְרִשּׁוֹת הַרְבִּים,
שלא יכשלו בהם הרבים. מְעַשֶּׂה בְּאֶדְם אֶחָד שֶׁהָיָה מְסַכֵּל מְרֻשּׁוֹתוֹ
לְרִשּׁוֹת הַרְבִּים, וּמַצְאוֹ חֲסִיד אֶחָד, אָמַר לוֹ הַחֲסִיד, רִיקָה – [אתם
ריק], מִפְּנֵי מָה אַתֶּם מְסַכֵּל מְרֻשּׁוֹת שְׂאִינָה שְׁלָךְ לְרִשּׁוֹת שְׁלָךְ, שהרי
שך אינה בהכרח שלך לעולם, שמה תמכורה, אבל רשות הרבים
לעולם יש לך בה חלק. לִגְלֹג עָלָיו הַמַּסְקֵל, כיון שלא הבין כוונתו.
לְיָמִים [וכעבור זמן] נִצְרָךְ לְמַבּוֹר שֶׁדָּהוּ שִׁסְקֵל מִמֶּנָּה הָאֲבָנִים,
ומכרה, וְהָיָה מְחַלֵּף בְּאוֹתוֹ רִשּׁוֹת הַרְבִּים הַסְמוּכָה, וְנִכְשֵׁל בְּאוֹתָן
אֲבָנִים שִׁסְקֵל, ואז הבין דברי החסיד, וְאָמַר, יָפָה אָמַר לִי אוֹתוֹ
חֲסִיד, מִפְּנֵי מָה אַתֶּם מְסַכֵּל מְרֻשּׁוֹת שְׂאִינָה שְׁלָךְ לְרִשּׁוֹת שְׁלָךְ:

משנה

משנתינו תבאר שאף שנכתב בתורה 'בור' החיוב הוא בכל מיני
חפירות, וכן תבאר שיעור עומק חפירה המחייב בתשלומי בהמה
שנפלה לתוכה ומתה. תְּחֻפֶּר בּוֹר בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים וְנִפְל לְתוֹכוֹ שׂוֹר
אוֹ חֲמוֹר, וַיּוּזַק אוֹ מֵת, תְּחִיב. ודין זה אינו דווקא בחופר בור עגול,
אלא אֶחָד תְּחֻפֶּר בּוֹר – חפירה עגולה, או שִׁית – חפירה ארוכה
וצרה, וּמְעַרָה – חפירה מרובעת ומקורה, אלא שיש בתקרתה פתח
שאפשר ליפול דרכו, תְּחִיב – חפירות מרובעות בלא תקרה, וְנִעְרִיצִין
– חפירות רחבות למעלה בפתחן, והולכות ונעשות צרות בעומקן, תְּחִיב
בנוקי הנופל לתוכם. אִם בֵּן לְמָה נֶאֱמַר בתורה דווקא 'בור', אלא כדי
ללמד מִה בּוֹר אין חייב החופרו בנוקי בהמה שמתה בו אלא כְּשִׁישׁ בּוֹ
בעומקו בְּרִי לְהַמִּית הנופל, שהרי סתם בור עומקו עֲשָׂרָה טַפָּחִים,
ועומק זה יכול לגרום למיתתו, אִם כָּל מִין חפירה, אין מתחייב חופרו
במיתת בהמה שנפלה לתוכו, אלא כְּשִׁישׁ בּוֹ בעומקו בְּרִי לְהַמִּית,
והיינו עֲשָׂרָה טַפָּחִים. אבל אם הָיָה פְּחוּתִין מְעַשְׂרָה טַפָּחִים, וְנִפְל
לְתוֹכוֹ שׂוֹר אוֹ חֲמוֹר וּמֵת, פְּטוֹר הַחוֹפֵר מִלְשֻׁלָּם, שלא מחמת הבור
מת. וְאִמָּנָם אִם רק הוּזַק בּוֹ, תְּחִיב בתשלומי הנזק, שכל עומק שהוא
עלול לגרום לנזק בנפילה לתוכו:

גמרא

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים ביסוד חיוב החופר בור בנוקי הבור:
אָמַר רַב, בּוֹר ברשות הרבים שֶׁחִיבָה עָלָיו תּוֹרָה היינו דווקא לנזק
הבא מחמת הַבְּלוֹ – אויר חם של הבור, וְלֹא לנזק הבא מחמת חֲבִטוֹ
– שנחבט הנופל בקרקעית הבור וניזוק או מת מכח החבטה. מבארת
הגמרא: אֵלֶּמָּה – הרי טעמו של רב משום דקִּסְבָּר שקרקעית הבור
שבה היתה הַקִּבְּטָה אינה של החופר, אלא קִרְקַע שְׁהִיתָה שם מַעֲוָלָם
הוא הַמְּזוּקָא לִיה – היא שהזיקתו. אך על נזק ההבל חייב משום
שמוחמת חפירתו נעשה ההבל. וְשִׁמּוּאֵל אָמַר, בור ברשות הרבים
שחייבה תורה היינו לנזקי הַבְּלוֹ, וְשִׁמּוּאֵל אָמַר, בור ברשות הרבים
ההבל, אלא מחמת איש בגרמיתו, וְכָל שֶׁבִן לְחִיבּוֹ לְחִבְטוֹ של
הנופל בקרקעית הבור, שהרי גרם לקרקעית שתזיק על ידי מעשה
חפירת הבור. וְאִם תֹּאמַר דווקא לְחִבְטוֹ אֶמְרָה תּוֹרָה שיתחייב, כיון
שעשאו בידים, וְלֹא לְחִבְטוֹ שרק גרם שיתקבץ בו אויר העולם ולא
הביאו בידים. אין לומר כן, שהרי תּוֹרָה כתבה 'בור' סתם, וְהַעֲדָה
בכך עַל חִיבּוֹ נזקי הַבְּלוֹ בכל אופן וְאִפְּלוּ כשהוא מְלֵא סְפוּגִין שֶׁל
צָמָר, המגינים מפני חבטה, ואין בו אלא ההבל.
שואלת הגמרא: הרי בין לרב ובין לשמואל אם מתה הבהמה חייב

החופר, אלא שלרב החיוב הוא מחמת ההבל שגרם, ולשמואל החיוב
הוא גם מחמת החבטה ואם כן מֵאִי בִּינְיָהוּ – מה חילוק להלכה יש
ביניהם. משיבה הגמרא: אֵיכָא בִּינְיָהוּ חִילּוּק, באופן דְּעֵבֶד גֻּבְּתָה –
שעשה תל גבוה עשרה טפחים בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים, ועלתה בהמה עליו
ונפלה ונחבטה בקרקע רשות הרבים וניזוקה, דְּלָרַב אֲנוּכָה לֹא
מִיִּחְיָי, שהרי רק חבטה יש כאן, ולא ההבל, וְלִשְׁמוּאֵל אֲנוּכָה נִמְי
מִיִּחְיָי, שהרי סובר שגם על מה שגרם לחבטה בקרקע רשות הרבים
יש לחייבו.
מבארת הגמרא: מֵאִי מְעַמָּא דְרַב, דְּאָמַר קָמָא בחיוב החופר בור
(שמות כא לג) יְכִי יִפְתָּח אִישׁ בּוֹר אוֹ כִּי יִכְרֶה אִישׁ בּוֹר וְלֹא יִכְסְנוּ, וְנִפְל
שָׂמָה שׂוֹר אוֹ חֲמוֹר, ומשמעות 'נִפְל' היא שאין החופר מתחייב עַד
שִׁיפּוֹל דֶּרֶךְ נִפְלָה, והיינו נפילה לעומק וכשפניו כלפי הבור, שבאופן
זה ההבל שבבור מזיק את הנופל. וְלִשְׁמוּאֵל, 'נִפְל' כָּל דָּהוּ – כל
נפילה מְשַׁמַּע, בין נפילה לעומק, שיש בה ההבל, ובין נפילה מגובה
לקרקע, שאין בה אלא חבטה.
מקשה הגמרא על רב: תֵּנִן במשנתינו, מאחר שהחיוב הוא בכל חפירה
שהיא אִם בֵּן לְמָה נֶאֱמַר בתורה 'בור', אלא ללמד מִה בּוֹר שֶׁשִׁישׁ בּוֹ
בְּרִי לְהַמִּית, והיינו שעומקו עֲשָׂרָה טַפָּחִים, אִם כָּל שִׁישׁ בּוֹ בְּרִי
לְהַמִּית, והיינו עֲשָׂרָה טַפָּחִים. ולשון 'אף כל' משמע שבא להוסיף,
בְּשִׁלְמָא לְשִׁמּוּאֵל אִם כָּל לְאִתּוּי – בא ללמד חיוב בעשה גֻּבְּתָה
ברשות הרבים. אֵלֶּא לָרַב הַפּוֹטֵר בגובה, 'אִם כָּל לְאִתּוּי' מֵאִי – מה
בא ללמדנו. משיבה הגמרא: כוונת התנא לְאִתּוּי חיוב בְּחִרְצִין
וְנִעְרִיצִין. מקשה הגמרא: והרי תְּחִיבִין וְנִעְרִיצִין בְּהִדְיָא – [בפירושן קִנְיָן
לְהוֹ במשנתינו קודם לכן. מיישבת הגמרא: תֵּנִי – שנה התנא חיוב בכל
מיני החפירות, וְהָדָר מְפָרֵשׁ – ואחר כך פירש מניין למדים החיוב בהם,
אף שלא נכתב בתורה אלא 'בור'. והוא מפני שאין כוונת התורה במה
שכתבה 'בור' למעט שאר חפירות, אלא ללמדנו שהעומק המחייב
במיתת הנופל בו, הוא כשיעור סתם בור שהוא עשרה טפחים.
מבררת הגמרא: וְהָיָה בּוֹלְהוֹ מיני החפירות דְּקִנְיָן במשנתינו, לְמָה לִּי
לפורטם. מבארת הגמרא: צָרִיקָא להשמיענו החיוב בכל אלו, דְּאִי
תֵּנָא רק בּוֹר, הָיָה אֲמִינָא דווקא בּוֹר שעומקו עֲשָׂרָה הָיָה דְּאִית בִּיה
הַבְּלָא כדי להמית הנופל בו, מִשּׁוּם דְּקִמְיִן וּבְרִיקָא – מחמת שהיקפו
צר ועגול, ומחמת כן האויר שבתוכו חם, אֲכָל שִׁית דְּאִירָף – שארוך,
כלומר אורכו גדול מרחבו, אֵימָא שמחמת אורכו אוירו פחות חם,
וְכַעֲמוֹק עֲשָׂרָה בלבד לִית בִּיה הַבְּלָא כדי להמית. וְכֵן אִי תֵּנָא רק
בור וְשִׁית, הָיָה אֲמִינָא דווקא שִׁית בעומק עֲשָׂרָה הָיָה דְּאִית בִּיה
הַבְּלָא כדי להמית, מִשּׁוּם דְּקִמְיִן – משום שרחבו צר, אֲכָל מְעַרָה
דְּמִרְבָּעָא – שמרובעת היא, ורחבה כאורכה, אֵימָא בעומק עֲשָׂרָה
בלבד לִית בִּיה הַבְּלָא כדי להמית. וְכֵן אִי תֵּנִי רק בור שיח וּמְעַרָה הָיָה
אֲמִינָא, דווקא מְעַרָה בעומק עֲשָׂרָה הָיָה דְּאִית בִּיה הַבְּלָא, מִשּׁוּם
דְּמִשְׁלָלָא – משום שמקורה בתקרה, ולכן אוירה חם, אֲכָל תְּחִיבִין
דְּמִרְבָּעִים כמערה ולא מְשֻׁלָּל – אינם מקורים, אֵימָא, בעומק עֲשָׂרָה
בלבד לִית בִּיה הַבְּלָא כדי להמית. וְאִם אִי תֵּנָא גם תְּחִיבִין הָיָה
אֲמִינָא דווקא תְּחִיבִין בעומק עֲשָׂרָה הָיָה דְּאִית בִּיה הַבְּלָא, מִשּׁוּם
דְּלִית בִּיה וְרִיקָא מְלַעֵיל טַפִּי מִתַּתָּא – שאין בהם ריוח למעלה
בפתחם יותר מלמטה בתחתיתם, ולכן מתאסף בהם אויר חם, אֲכָל
נִעְרִיצִין דְּרִיקָא מְלַעֵיל טַפִּי מִתַּתָּא – שמורחבים למעלה בפתחם יותר
מלמטה בתחתיתם, אֵימָא בעומק עֲשָׂרָה בלבד לִית בִּיה הַבְּלָא כדי
להמית. ולכן קָא מְשַׁמַּע לָן – השמיענו התנא שבכל מיני החפירות די
בעומק עשרה כדי שיהיה בהם ההבל הממית:
כפי המתבאר, בין לרב ובין לשמואל חייב החופר בנוקי הבור, ולא
נחלקו אלא בחיוב נזקי החבטה. מקשה הגמרא: תֵּנִן במשנתינו, הָיָה
החפירות פְּחוּתִין מְעַשְׂרָה טַפָּחִים, וְנִפְל לְתוֹכוֹ שׂוֹר אוֹ חֲמוֹר וּמֵת,
פְּטוֹר הַחוֹפֵר, וְאִם רק הוּזַק בּוֹ, תְּחִיב, ולכאורה, נִפְל לְתוֹכוֹ שׂוֹר אוֹ
חֲמוֹר וּמֵת פְּטוֹר, מֵאִי מְעַמָּא פְטוֹר, לֹא, מִשּׁוּם דְּלִית בִּיה הַבְּלָא כדי
להמית, ואף שיש בו ההבל, ומבואר שחיוב החופר אינו אלא בנוקי חבטה,